

A fénykeresés grádicsai

PATAKI FERENC MŰVÉSZE TÉRŐL

A meglepetések embere. Néha mezítlábas papucsban, lenge trikóban, máskor elegáns, vasalt öltönyben jelenik meg előttünk. Láttam már vérvörös svájci sapkában, aztán méregzöld dzsekikabátban is. Gyakran olyannyira szelíd, jóságos egyéniség, akár a földreszállt angyal. Időnként viszont kimondottan hegyke, kötekedő, mintha némiképp az ördögök cimborája lenne. Ugyanakkor festői műhelyből alkalmanként oldott, költői látomások, máskor szigorú szellemű, drámai kompozíciók kerülnek elénk. Ennyiből is látszik: Pataki Ferenc emberi és művészi mentalitása többé-kevésbé találoán összevág. Amilyen szélsőséges, romantikus az egyik oldalon, épp oly nyugtalan, termékeny és próteuszi természetű a másikon. Azt vallotta egyszer: őt különösebben nem érdekli az óramutatók szapora járása. Mégis úgy tűnik, szüntelen versengésben áll az idővel.

Tényleg: Pataki Ferenc pont most hatvan éves.

Felemás, baljós jubileumi év. A magyar kultúra napján ott feszengünk a dugig telt szegedi képtárban: egy átfogó, kivételes helyzetű kiállításnak kellene megnyílnia Nevezetesen a legutolsóknak. A megyei önkormányzat ugyanis újra a kulcsfontosságú művelődési intézményt. Jönnek is az érzékeny, fájdalmas hangú megnyitó-búcsúztató beszédek. Pataki lép legvégül a mikrofonhoz. Szépen, lakonikusan beszél. Azt mondja: a művész se kiszolgálója, se kiszolgáltatottja nem lehet a változó hatalomnak. Majd bocsánatot kér a közönségtől, s felszólítja alkotótársait, hogy tiltakozásul szedjék le, vigyék haza műveiket. És ő az első, aki a rebellis tettet végrehajtja. Jutalma: óriási tapsvihár. Ő a nap hőse. Pedig neki fájhatott leginkább e radikális cselekedet. Ne feledjük: Pataki Ferenc épp a hatodik iksznél tart. S mi sem természetesebb, minthogy ebből az alkalomból reprezentatív tárlatot szeretett volna létrehozni a szegedi képtárban.

Hogy mindebből lesz-e valami? Talán igen. Habár a dolgok nyitja a „magasságos” vezérkar kezében van. Pataki azonban szorgosan készülődik. Rendezgeti, szelektálja listázza műveit: érzi a jubileum felelősségét. Egyben látómezejébe a jó reménység foka is bőségesen belefér. Miként a művészi létezés metamorfikus, katarikus jellegét is természetesnek tartja. „Mindig le kell rombolnunk egy építményt, hogy a másik születését előkészítsük” – fogalmaz egy riportban. „A jó alkotóművész az, aki úgy rombol le valamit, hogy az alapjain újat tud építeni” (Hollósi Zsolt: *A Tisza-parton mit keresek? Tiszatáj K.*, 123. o.). Ugyhoggy az alkotó szemlélete a folytonos megújulásra, a folytonos megsemmisülésre van kihegyezve. Nem véletlen így, hogy több évtizedes munkásságában lépten-nyomon visszatér a halál, a búcsúzás momentumához (pl.: *Apám emlékére*, *Götz János mementó*, *Búcsú Németh Jósikától*, *In memoriam Zoltánfy István*). Nincs még egy kortárs alkotó, akinél a családtagokhoz, barátokhoz és a kiváló kollegákhoz való kötődés erőteljesebb hangsúlyt kapna. Ahogyan az eleven, misztikus és végletes életszeretet is ugyanehhez a piktúrához tartozik. Szinte az előbbi szüleménye.

Nézegetem, méregetem a művész közeli portréfotóit. Egyik képén turbános kobakkal, szétárt kezekkel álldogál készülő munkája előtt. Akár egy keleti mágus. Mással üres, méretes keretlécekre kuporodik bele, hogy egyféle objektus, vitális sugallatot adjon megjelenésének. Ez a játékos, teátrális magatartás is Pataki sajátja. Számára a mű-

vészi létformának van valami felfokozott, romantikus nimbusza. Annál is inkább, mivel meglehetősen messziről érkezett a képzőművészek táborába. Ősei algyői gazdálkodók voltak, egyszerű parasztemberek. Hogy édesapja mégis tisztos iparossá, cipésmesterré lépett elő, ezt legfőképp komoly lábsérülésének köszönheti. Az alkotó szegedi gyerekkora különben telítve volt kontrasztos, feledhetetlen élményekkel. Ami az egyik oldalon a háborús évek zajos, lidérces bombázása, az a továbbiakban már gondtalan, paradicsomi időszak.

Alljunk meg egy picit! Aki ugyanis Pataki Ferenc művészetének tematikai, tartalmi fundamentumait keresi, annak mindenekelőtt ide kell kilyukadnia. Mint ahogy az alkotó is minduntalan ide tér vissza, amint gondja, konfliktusa akad a világgal és önmagával. Ez pedig ugyancsak gyakran előfordul. Innen adódik, hogy ebben a piktúrában szinte mitikus magaslathoz emelkednek az egykori külvárosi, szegedi emlékek. Neki a legendás Tisza egyszerre barátságos és haragos, a Tó utcából pedig varázslatos hegedűszó hangzik. Akárcsak Chagall képeiről. Máshol meg szimbolikus ablakszemekkel, nyúlánk létrákkal találkozunk, mintha a művész kimondottan a reményteli mennyországba iparkodna. A felsővárosi napsugaras házak szuggesztív megidőzésében pedig úgyszólván minden benne van. Föld és ég, gyerekkor és végtelen szellemiség. És csakugyan: Pataki számára e csodás, biztonságos és felelőtlen időszak lényegében kettős, életre szóló kötődést jelent. Nem elég, hogy módfelett szereti a természet változékony, sziporkázó jelenségeit, de mindehhez bizonyos misztikus fényimádat társul.

Mintha a föld és a fény elkötelezett hírnöke lenne.

Más kérdés, hogy a művészet szférájában korántsem csak a tematikai, tartalmi sajtóságok érdekesek. Ezért a fiatal Pataki szakmai, festői érlelődését is célszerű felvilágotlítani. Már csak azért is, mivel ebben is felfedezhető valami különös gráciásszerűség. Kezdetben tudniillik az asztalos, majd a mérnöki pálya lehetőségeivel kacérkodik. Képzőművész bátyja sugallatára mégis a budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban, aztán a főiskolán kötött ki. Ami azt illeti: szerencsés, inspiratív közegbe került. Míg eleven, közvetlen kapcsolatot tart egykori csoporttársaival, különösen Újházi Péterrel, a kitűnő festőművésszel. De mestereire is szeretettel, büszkén emlékezik. Míg Kmetty János főleg a szerkezetes, tektonikus szemléletet oltotta beléjük, addig Bernáth Aurél a szenzibilis festői fogékonyságot, nem is szólva Barcsay Jenő alázatos, konstruktív egyéniségéről. E rangos triumvirátusból azért Bernáth jelentősége tűnik ki leginkább. Ő hagyott legmaradandóbb nyomot a szegedi fiatalemberben.

Aligha kétséges: Pataki Ferenc festővé érése és pályakezdése meglehetősen összetett, polarizált műtörténeti korszakra esik (60-as évek közepe, vége). A polgári nagyvilág képzőművészetében ekkor már a tasizmus, az informel és a pop-art dominál. Nálunk azonban egyfajta paradox, tudathasadásos helyzet érvényesül. Az internacionalista zászlajú kultúrpolitika elsősorban a vásárhelyi újrealizmust favorizálja, ámbar egy nemzeti törekvéssel van dolgunk. Ugyanakkor a progresszív szellemű fővárosi, szentendrei alkotók konok, elkeseredett harcot vívnak avantgárd műveik nyilvános elfogadtatásáért (l.: szürnaturalisták csoportja, Iparterv kiállítások, Új törekvések '66 stb.). Nos, Pataki fogékony szemlélője, sőt szemléleti elkötelezettje e sorsfordító időknek. Elvégre főiskolás éveit után még Budapesten lakik három évig. Festői, grafikai tevékenységében pedig Csernus Tibor, Lakner László – egyáltalán a modernnek példáját követi. Korai képeivel mindenesetre sikeresen szerepel a Fiala Művészek Stúdiója tárlatain. Csak ekkoriban még bizonytalan: hol, merre és miként folytatódik alkotói pályája.

Aztán a sors úgy hozza, pontosabban családi, anyagi helyzete, hogy 1969-ben visszatér szülővárosába, Szegedre. Azóta is itt él, itt munkálkodik, s időközben kimondottan vezető rangú képzőművész lesz belőle. Más lapra tartozik, hogy hazatérése közel sem lehetett túl harmonikus. Inkább a Cantata profana dramaturgiája érvényesül. Mert a szegedi alkotók zöme ekkortájt a vásárhelyi realizmus programjához kötődik. Pataki ellenben pesti jövevény, még ha helyi gyökerű, akkor is. És festői hátizsákja tele van szokatlan, felzaklató avantgárd formakészlettel. Sajátos, feszültségteli helyzet. Mégis azt látjuk: a hetvenes esztendőkből Pataki ilyenformán is szelet vet, némi vihart arat szülővárosában. Szerencséjére nincsen egyedül. A heroikus pályájú Vinkler László már a negyvenes évek óta a modern törekvések megszállott képviselője. Mint ahogy a nemrég idekerült Novák András is a gesztusfestészet ígéretes alakja. Lényegében ez az a triász, amely jótékonyan felfrissíti az alföldi metropolisz képzőművészeti közszellemét.

De nézzük közelebbről: miként alakul Pataki Ferenc művészi egyénisége! Annyi bizonyos: az induló esztendőkből egy robusztus erejű, fortyogó indulatú alkotóról kell tudomást vennünk. Számára a képfelület nem is annyira meditációs objektum: inkább ingerlő aréna, már-már harci terep. Lendületesen csapkod, gesztikulál, fergetegesen támad. És mindenekelőtt a természet, az évszakok látványbeli dinamikája foglalkoztatja. Ami képei egy részén vöröses, baljóslatú ősz, az másfelől már kikelet, a tavasz kicsattanó színpompája (pl.: *Vörös ősz, Vihar, Tűzvész; Március, Virágzás, Tavasz-ünnep*). Közben a szenvedélyes, expresszív festő egyre-másra váltogatja nézőszögeit. Hol telített, barokkos mozgalmú látomásokat teremt, hol a mágikus közelnézetre hagyatkozik. Még a vaskos erdei fatörzsekbe vésett kusza, archaikus jeleket is adaptálja, nem beszélve a gyerekkor félelmeit rögzítő háborús emlékekről. Ennek ellenére úgy tűnik: a pályakezdő alkotónak mindenekelőtt a felfokozott jelenidejűség a perdőntő.

Persze Pataki munkássága némileg már itt is zavarba hozza a nézőt. Nem elég, hogy lépten-nyomon váltogatja témáit, kifejezési eszközeit (l.: grafikai lapjait), de van itt egy fontosabb mutató is. Látható ugyanis: a fiatal festő máris maga mögött hagyja kedves mesterei szellemi útravalóját. Inkább Gadányi Jenő, Csernus vagy Hantai Simon nyomdokain halad, s hovatovább az absztrakt expresszionizmust is biztonságosan felvállalja. Igaz, néha egy-egy monumentális, dekoratív női portré, netán egy kubista csendélet is létrejön műtermében. Ezek azonban csak amolyan tisztos kísérletek. Annál is inkább, minthogy őt legfőképp a természeti látványokból kibontható szubjektív, expresszív látomásosság izgatja.

Így talál rá a meghökkentő erejű plasztikus, objektus formagyűrődésekre, melyekkel a jégzajlásos Tiszát szublimálja. *A csend világánál* ellenben összetett érzékenységű, visszafogott gesztusfestővel szembesülünk. Mert immár csak a fekete-fehér foltok vibráló kontrasztjaira hagyatkozik. Ám ezzel együtt a spontán, zaklatott felületkezelést és a nagyvonalú, elegáns tolmácsolást bravúrosan kombinálja. Ugyhogy Pataki festészetében azért továbbra is ott munkál a bernáthi, posztnagybányai örökség. Csak ő leleményes szintetizátor. Ennélfogva dinamikus, absztrakt látomásába is bekalkulál egy-néhány vizenyős, életszerű növény nyomatot. Akárha egy félálombeli folyóparton lennénk. Ez is arra vall: a földközelséget, a természetelvűséget sem tagadja meg teljességgel.

Kétségtelen hát: a fiatal művész a hagyományörzés és a szemléleti megújulás avatott, kombinatív képviselője.

Nem árt közbevetnem: Pataki Ferenc pályájához a nyitott, közéleti munkálkodás is szervesen hozzátartozik. Jóllehet főiskolás korában kimondottan idegenkedik a pedagógus pályától: csupán a művészetre akar koncentrálni. Aztán később, a hetvenes években mégiscsak beadja derekát. Evekig tanít a Szegedi Tanárképző Főiskola Rajz- és Művészettörténet Tanszékén, mégpedig Vinklerrel és Novákkal vállalva. Aztán létrehozza a Szegedi Grafikai Stúdiót, ahol már csak érdemes fiatalokkal foglalkozik. S időközben rajongva szeretett, elismert mester lesz belőle. De Pataki nemcsak tanít, hanem maga is szakmai tapasztalatokat szerez. Ebben az időszakban ugyanis többször részt vesz a Makói Grafikai Telep progresszív tevékenységében. Már csak azért is, mivel itt a kortárs művészek legjobbjaival munkálkodhat (pl.: Szabados Árpád, Nádler István, Záborszky Gábor). Erdemük pedig nem kevesebb, mint a modern grafikai nyelvezet hatásos megújítása (l.: ofszet litográfia).

Logikus így, hogy 1981-ben az alkotó tárlatot rendez a makói kiállítóteremben. Mintegy respektálja a szívélyes vendéglátást. Itt derül ki: Pataki festészete az utóbbi esztendőkből formai, tematikai erjedésnek indult. Ha eddig jóformán csak a természet parázna színjátéka foglalkoztatta, akkor mostantól már az emberi létezés egyéni és kollektív dilemmája is benyomul művészetébe. Nem mintha cserbenhagyná gyermekkori emlékeit: a szépség, a boldogság birodalmát. Dehogy. Csak éppenséggel historikusabb, egyetemesebb lesz szemlélete. S ezzel karöltve a jelképes értékű, misztikus figurák is belépnek felületeire. Az *Üzenetek* frissen traktált, kontrasztos foltrendszerében például Derkovits Szőlőevője és egy klasszikus madonna kép montírijai között keresi az affinitásokat. A költő *ablakában* viszont talányos gondolati, műfaji kontrasztok feszülnek. Ami egyfelől profán, dobozos beköszöntés, az a felületen már lakonikus lírai absztrakció. És ami a képegész relációjában zártság, feszesség, az a képelemek nyomán már a pogány és keresztény motívumok ütközési zónája. Pataki egyébként olyan átéléssel beszél a költői lét paradoxonairól, mintha maga is kiváltságos poeta lenne.

Miként a festészet szférájában egyre inkább annak is bizonyul. Már az is mond valamit, hogy a nyolcvanas esztendőök elején ugyancsak megszorodnak művein a szárnyas, angyali teremtmények. Más szóval: az égi diplomáták. Am ennél is fontosabb, hogy a művész lépésről-lépésre eltávolodik a természeti, földi és gravitációs kötöttségektől. Ezzel atmoszférikus, kozmikus képzetű világot varázsol elénk, ahol egyre-másra a narancsos, vöröses tónusok uralkodnak. Ami korábban puritán, fekete periódus volt, az most sejtelmes, melegebb korszakkal folytatódik. Ráadásul a kifinomult bernáthi festőiség valami éteri régióba emelkedik, miközben Kondor Béla, Kandinszkij és Vajda Lajos hatása is beépül e szürrealista látomásokba. Elég csak kiemelnem a *Nemzedékről – nemzedékre* című emlékezetes víziót, ahol a gyermekkori otthon, az anyaság eszméje valóságos égi, madonnás magaslatokba kerül. Más kérdés, hogy a valamivel később született *Angyali üdvözlés* már sötétbarna és aranyló sárgák dominálnak. Azaz: rembrandti sugallatú tónusok. Ami annyit tesz: Pataki Ferenc ezúttal is rátalált arra a kivételes művészi példára, amellyel mitikus, eszményi képzeteit sértetlenül visszahozhatta az ámyékosabb földi zónákba.

Akár egy kozmikus egyensúlyozó.

Persze az alkotó költői természete konkrétan is tetten érhető. „Számomra az irodalom szentség” – vallja lakonikusan egy beszélgetésben (l.: uo. 121. o.). S ebben úgyszólván minden benne van. Szinte gyermekkora óta falja a könyveket, legyenek azok verses vagy prózai összeállítások. Neki ugyanúgy meghatározó élményt jelentett a Biblia, Thomas Mann és Hrabal felfedezése, mint Weöres Sándor vagy Baka István költé-

szetének megismerése. Mi több: a sors véletlenül úgy hozta, hogy az utóbbi, nemrég elhunyt kiváló költővel barátság szövődött közöttük. Egyenesen művészi vértestvérek lettek: Baka egyre-másra Pataki képeivel illusztrálta kötetei borítóját. Másrészt többször előfordul az is, hogy a művész verses mottókkal, poétikus bölcsesletekkel indítja katalógusát. Egy helyen például Lao-ce buddhisztikus vallomására bukkanhatunk:

„Vágytalan a titkos természet,
s a vágy hiánya: béke,
az ég alatt a rend teljessége.”

Vágytalan természet, a rend teljessége? Korántsem véletlen, hogy a kilencvenes évek elején Pataki Ferenc az eszményi állapotokra hivatkozik. Elvégre a konkrét valóság, a felpörgött civilizáció pont ellentétes irányba halad. Egyre szennyezettebb a levegő, pusztul a természet, veszélyben a föld. Ezek az aggasztó világhelyzetek pedig mind-mind Pataki érzékeny pontját érintik. Nem csoda így, hogy a nyolcvanas esztendőök második felétől festészete újra csak visszatér a földi, természeti zónákba. De most az indulatos, haragvó és közösségi dimenziókban gondolkodó művészt láthatjuk. Egy természetvédő alkotót. Ebből adódik, hogy felületein gyakran zaklatott, gesztuszerű barnák cikáznak. Mintha korai földtanulmányait ragozná. Csakhogy ezúttal határozott, mértánias és jelképes szerkezeti betétekkel konfrontálja a spontán, vajúdo formaelemeket (*Természet arca* sorozat, *Hármaskép a természetről*). Nekem itt mégis az a magatartás imponál leginkább, amikor az alkotó némileg fellazítja, asszimilálja e direkt jelzéseket (pl.: *Smog-riadó*).

Bizonyára ennyiből is kitűnik: Pataki Ferenc művészi pályáját valami spontán, ösztönös dialektika kormányozza. Hol az időtlen, hártya finomságú égi térségeket pásztázza, hol a rusztikus, aktuális földi és természeti tartományokat. Aztán a mesés, ideális tartalmakat beépíti az anyagi szférákba, miként ez fordítva is megtörténik. Közben akarva-akaratlan visszatalál egykori témáira, kifejezési eszközeire, csak minduntalan újszerű, kombinatív formátarmakkal ruházza föl ezeket.

Szó, ami szó: az alkotó leginkább a spirális előrehaladás megtestesítője.

Az utóbbi évtized gazdag, változatos termése ismét zavarba hozza a szemlélődőt. Akadnak itt légies pompájú lírai absztrakciók, vérmes gesztusképek, ahogyan a szerkesztő elvű, mértánias tolmácsolás is láthatóan megerősödik. Mintha Pataki egyszerre két, netán ennél is több szemléleti vágányon járna. Érdekes például: jóformán egyazon időben készült a *Tükör által homályosan* és a *Babiloni könyvtár* című kompozíció. Mindkettő fontos, kiemelkedő munka. Ám az előbbinél egy tragikus képzetű, esszenciális gesztusképletet kapunk, az utóbbi esetben pedig egy színmágiával telített konstruktív víziót. Itt már a bizánci mozaikok kultikus hatása, egyben Klee inspirációja is felfedezhető. Egészében mégis azt látjuk: e gyökéresen eltérő művek azért titkosan összekacsintanak. Egyikőjük ugyan a sejtelemes ellipszis formára hivatkozik, míg a másiknál a négyzetes színbetétek ritmusrendje érvényesül. Közismert ellenben, hogy ezekben az ősi, szimbolikus alakzatokban bizonyos teljesség igény rejtőzik. Élet és halál, a makro- és mikrokozmosz feloldhatatlan násztánca.

Persze kár lenne azt hinnünk: most már a legvégső grádicsoknál vagyunk. Szó sincs erről. Már csak azért sem, mivel Pataki Ferenc munkásságában rendszerint akkor jönnek elő a legrangosabb művészi teljesítmények, amikor személyes töltetű, szubjektív élményeivel foglalkozik. Nos, a deresedő, korosodó művész épp a közelmúltban bukkan rá egyik legkedvesebb gyerekkori ereklyéjére: a felsővárosi napsugaras házak jel-

képes homloklalára. S ebből a tematikából is variatív, érlelődő sorozat született. Habár az a legdöntőbb: az alkotó ezúttal is meg bírta haladni korábbi eredményeit. Igaz, lát-szólag csak annyit észlelünk: itt a geometrikus fegyelmű, kultikus képzetű szerkezetek léptek előtérbe. De ez csak féligazság. Hisz a rusztikusan vibráló zöldes, sárgás felületek voltaképp szemcsés, prózai homokmasszákból vannak kialakítva. Ez pedig annyit tesz, hogy Pataki legrangosabb műve valami kivételes szintetizmus fókuszává válik (*Felsővárosi mandala*). Nem elég, hogy szakmai közelségbe kerül Barcsay szellemiségével, ám mindehhez az anyagiság és szellemiség, a múlhatatlan gyerekkor és a létezés tragikumának szimbiózisait is érzékenyen megmutatja.

Mindig akadnak, akik komoly fenntartásokkal fogadják a folytonosan változó, próteuszi életműveket. Bizonyos gyengeséget jelző állhatatlanságra, felszínességre gyanakodnak. Akár a féltékeny szerető. Holott Pataki pályaképe lényegében ilyen természetű. Mint ahogy nagyszerű elődje és rokona Vinkler László is hasonló útvonalakon haladt. Mostanában azonban az alkotó rendezett egy intim, bensőséges tárlatot a JATE aulájában, amellyel egyebek közt bepillantást adott legszűkebb szakmai műhelyébe is. Kiderült itt: igazában mennyit kísérletezik, mennyit vergődik, amíg egy-egy akril vagy olaj képe vászonra kerül. Ami másfelől azt jelenti, hogy előszeretettel gyakorolja a könnyed, virtuóz akvarellfestészetet. Most is kedves, gyerekkori motívumait forszírozza, csak lépten-nyomon visszatér a kerekded tojásformákra. Mintha nem tudná eldönteni, hogy egy vészjósló burokkal, egy tetszelgő tükörrel vagy éppenséggel a kozmikus létezés ekvivalenciájával áll-e szemben. Bizonyosnak tűnik ellenben, hogy pont ez a meditatív, elemző műhelymunka hitelesíti leginkább az alkotó legfontosabb képi üzeneteit.

Bármilyen furcsa: a gyermeki fogékonyságú Pataki Ferenc rövidesen belép a komoly, érett emberek táborába. Kétszer harminc esztendőből ugyanis menthetetlenül hatvan kerekedik ki. Ilyenkor pedig óhatatlanul megállunk, koccintunk, diskurálunk és mérlegelünk. Annyi bizonyos: ebben az életműben mindenekelőtt a természeti gyökerű, szubjektív tartalmak uralkodnak. Így hát egy sokszólamú, modern létfestővel állunk szemben. Csakhogy ezúttal is pontatlan vagyok. Inkább egy korszerű, univerzális képzőművészt kell respektálnunk, aki éppúgy otthonosan mozog a piktúra szféráiban, mint a grafikai technikák – egyáltalán a kollázsos kifejezések területein. S ezzel párhuzamosan: valahogy feltűnően sok-sok példája, analógiája van az alkotónak. Aki azonban ilyenformán hasonul: igazában senkihez sem tartozik szorosabban. Mert Pataki nemcsak begyűjti, asszimilálja a legkülönbélebb formai, tartalmi értékeket, hanem leleményes, újszerű ötvözeteket alakít ki közöttük. Szerintem ebben rejlik legfőbb művészi érdeme. Hogy minden gazdagsága ellenére a maga képére bírta formálni a hazai és egyetemes művészet rokonszenves tanulságait. Ráadásul deresedő fejjel is vállalja az újabb és újabb alkotói kihívásokat.

Mintha kimondottan a szabadság anyaga volna a legkedvesebb szövetségese.

Szuromi Pál